

Tom Reiss

Een reiziger uit de Oriënt

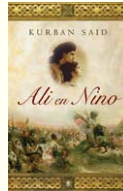

Tom Reiss werd geboren in New York en studeerde aan Harvard. Zijn artikelen verschenen in *The New York Times*, *The Wall Street Journal* en *The New Yorker*. Hij woont in New York.

vertaling:
Tinke Davids
oorspronkelijke titel:
The Orientalist
omslagontwerp:
Studio Jan de Boer
foto: Julie Just

maart 2005
luxe paperback, geïllustreerd,
ca. 336 pag.
13,6 x 21,5 cm
ca. € 25,-
isbn 90 234 1667 8
nur 731/686

Het bewogen, onvergetelijke levensverhaal van de schrijver van *Ali en Nino* – een van de mooiste liefdesromans van de twintigste eeuw, en een pleidooi voor een kleurrijke samenleving

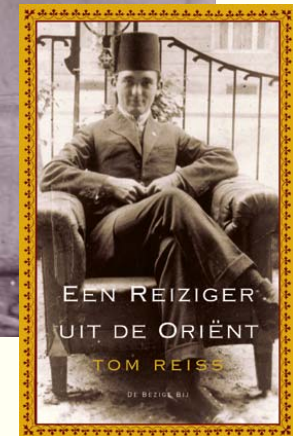
Een reiziger uit de Oriënt is zowel een adembenemend reisverslag als een fascinerende biografie. Het bevat het avontuurlijke levensverhaal van Lev Nussimbaum, een joodse jongen die zich voordeed als moslimprins, om vervolgens in Nazi-Duitsland bestellersauteur te worden.

Lev Nussimbaum, die in 1905 in de olie stad Bakoe geboren werd, overleefde zowel de Stalin- als de Hitlertijd door zijn fabelachtige vermogen even schitterende als onware verhalen over zijn afkomst te vertellen. In Berlijn noemde hij zich Essad Bey en Kurban Said, en kende men hem als exotische Oosterse prins, compleet met tulband en kaftan. Toen de Nazi's hem dicht op de hielen zaten vluchtte hij naar Oostenrijk, waar hij schrijvers als Max Brod en Franz Werfel ontmoette. Daarna week hij uit naar Italië, waar hij – krankzinnig detail – zich stoutmoedig opwierp als biograaf van Mussolini.

Dwars tegen de tijdgeest in wisselde Lev Nussimbaum in zijn korte leven onbekommerd van religieuze en etnische identiteit. Ook in zijn werk, waaronder de ontroerende roman *Ali en Nino*, pleitte hij voor de multiculturele samenleving die hij uit zijn jeugd kende. Tom Reiss, journalist en zielsverwant, dook vijf jaar lang in de verdwenen wereld van deze melancholieke avonturier. Hij volgde Nussimbaums sporen door tien landen, traceerde politierapporten, liefdesbrieven en dagboeken en sprak met mensen die hem nog hebben gekend.

Een reiziger uit de Oriënt biedt een kaleidoscopische blik op een vergeten wereld waarin christenen, joden en moslims vreedzaam samenleefden. Een verrukkelijk en rijk boek voor de liefhebbers van reisliteratuur en geschiedenis, en voor alle bewonderaars van *Ali en Nino*.

'Een geweldige, hoogst originele cocktail van herinnering en verlangen, die aantoon dat je in de verbeelding kunt vluchten als de werkelijkheid te wreed wordt.'
– Azar Nafisi, auteur van *Lolita lezen in Teheran*

Beste lezer,

Als schrijver heb ik me altijd afgevraagd hoe het voor mijn familie is geweest – allemaal Duits-spreekende joden die klem zaten in nazi-Europa. Dat is de reden waarom ik mezelf Duits heb geleerd, voordat ik me in andere Europese talen verdiepte, en daarom ben ik een

journalist geworden die zich op nazisme en neonazisme concentreerde. Ik ben, als veel joodse kinderen (en veel niet-joden, trouwens), opgegroeid met fantasieën over teruggaan in de tijd om alsof met de nazi's af te rekenen. Lev Nussimbaum beschikte over het temperament en verkeerde in de omstandigheden om een dergelijke fantasie uit te leven. Vanaf het moment dat ik Lev ontdekte – toen ik in het voorjaar van 1998 naar Bakoe reisde –, had ik het gevoel dat ik het personage had gevonden dat ik mijn leven lang had willen ontmoeten.

Het kan toeval lijken dat ik het Europees-joodse karakter uit mijn stoutste dromen ontdekte bij een bezoek aan een stoffige hoofdstad op de Aziatische steppen, maar het was geen toeval dat ik me tot Bakoe aangetrokken voelde. Ik was er naartoe gegaan om te schrijven over de olie-*boom*, maar wat me werkelijk fascineerde was de manier waarop de ondernemers daar de stad Bakoe beschreven. Ik belde bijvoorbeeld een gretige beleggingsbankier die daar was aangeland in een poging handel te drijven in olie. Halverwege zijn uitleg van prijzenmechanismen en risico-analyse zei zo iemand opeens: als hij uit zijn raam keek, was het net het negentiende-eeuwse Parijs. Er waren operagebouwen, elegante villa's en met bomen afgezette boulevards, allemaal in een toestand van verval. Toen de miljonairs die de stad gebouwd hadden na de inval van de bolsjeviëken gevlucht waren, was de stad veranderd in een Sovjet-spoekstad. Toch is er nog de architectuur van Bakoe, als ontroerende getuigenis van de verloren aspiraties van Europa.

Toen ik de avonturen van Nussimbaum ging volgen, kwam ik terecht in een even bizarre als amusante speurtocht om de brokstukken van zijn geheimzinnige bestaan te reconstrueren. Ik kwam vervolgens een reeks schimmige werelden tegen – Europese pan-islamisten, fascistische intellectuelen, smokkelaars van anti-naziboeken, oliebaronnen uit Bakoe, Kaukasische revolutionaire terroristen, joodse oriëntalisten – die allemaal praktisch vergeten waren. Lezers van mijn boek zullen de kans krijgen om kennis te maken met een paar personages die ik onderweg tegenkwam – de barones die rock-opera's componeerde en haar jurist met zijn klompvoeten, de oeroude Azerbeidzjaanse dames in Bakoe, de glasharde bejaarde Oostenrijkse uitgeefster met haar vier paspoorten waarin 'Arisch' gestempeld stond.

Wie was Lev Nussimbaum? Ik ontdekte dat deze schrijver, die ervan beschuldigd werd dat hij de geschiedenis in sprookjes veranderde, voortdurend zichzelf als verzinsel gebruikte. Hij was een mediator in de Weimartijd, een professionele 'oriëntalist' die met Mussolini heeft geflirt en getrouwd was met de Amerikaanse erfgename van een fortuin, maar als joodse jongen in Bakoe was opgegroeid. Hij was inderdaad al voor zijn zestiende met zijn vader naar Perzië gereisd, en door de woestijnen van Turkistan, en had zich voor zijn eenentwintigste tot de islam bekeerd. Maar wat ikzelf veel belangrijker vond: hij weigerde stelselmatig zich te laten dwingen tot het aanvaarden van de identiteit die Europa hem in de jaren dertig en veertig wilde opleggen. Terwijl de meeste joden in het Duitsland van na de Eerste Wereldoorlog in de jaren dertig en veertig hun best deden zich zoveel mogelijk te assimileren,

deed Lev alles om op te vallen als etnische buitenstaander. In de cafés van Berlijn en Wenen kleepte hij zich in wijde gewaden, plus een tulband; op de omslagen van zijn boeken droeg hij een bontmuts, een patroongordel en een lange dolk. Uiteindelijk hield hij ook zich zelf voor de gek met zijn identiteit als woestijnkrijger.

In sommige opzichten heeft de wereld waarin Lev is opgegroeid veel van de wereld waarin wij nu beginnen af te dalen. De orde die de wereld tientallen jaren geregeerd had, begon af te brokkelen. Lev is geboren tijdens de Russische revolutie van 1905. Al zijn oriëntalistische dromen en vermommingspogingen waren pogingen om de gevolgen van dat geweld te begrijpen en eraan te ontsnappen. Hij was bang voor de moderne tijd, en zocht troost in atavistische overtuigingen als tarisme, monarchisme, fascisme à la Mussolini en de islam. In dat alles zocht Lev naar een dynamische ideologie die de traditie zou verdedigen tegen de krachten van genadeloze veranderingen, een ideologie die het leven zoals het was kon rechtvaardigen, en die hem kon beschermen tegen de bloeddoorstige idealen van raszuiverheid en klassengelijkheid. Lev beschouwde de islam als de hoogste Derde Weg tussen de gewelddadige moderne Europese ideologieën – communisme en nazisme en de bloedeloze consumptiecultuur van Amerika (gesymboliseerd door zijn keiharde schoonvader, de Tsjechische schoenenmiljonair-annex-Hollywoodregisseur). Zijn islam was behoudend – een geloof van apathisch staatsbestuur en etnische diversiteit, zoals hij zich dat herinnerde uit de Kaukasus, het gebied waar hij geboren was. In het huidige klimaat lijkt het bizar de oproep tot Jihad te zien als een smeekbede voor verdraagzaamheid en een tegenwicht voor gewelddadig extremisme, maar dat is precies wat Lev voorstond.

Toen ik aan *Een reiziger uit de Oriënt* werkte, was mijn ambitie om de emotionele ondergrond van die tijd goed weer te geven – met name de vergeten, vaak dodelijk misleidende verwachtingen en aspiraties, waardoor mensen zich lieten leiden in wat wij ons herinneren als inktzwarte tijden, niet alleen in fascistisch Europa, maar ook al eerder in tsaristisch Rusland. Tegelijkertijd wilde ik een conventionele biografie schrijven. Diep in mijn hart hoop ik de mensen te bereiken die geïnteresseerd zijn in de morele en psychologische dimensies van die periode, en ook in enkele van de fundamentele vragen van onze tijd: de ineenstorting van imperia, de botsing tussen Oost en West, het ideologische terrorisme en de reacties daarop in de maatschappij. Ik geloof dat ik in Levs korte, verbijsterende leven dingen heb ontdekt waarover elders niet echt geschreven is, dingen die werkelijk van groot belang zijn naarmate we ons bewegen in de richting van de donkere decennia van onze nieuwe eeuw.

Hartelijke groeten,

Tom Reiss